

Personalizm Jana Pawła II

Personalizm – Nurt w filozofii i kulturze XX wieku, który akcentuje w swoich rozważaniach pojęcie osoby jako indywidualnego i неповtarzalnego bytu. Człowiek dla personalistów jest z natury obdarzony wolnością i godnością jako byt skierowany w stronę Boga, który jest celem ludzkiej egzystencji.

Personalizm – odmiany i przedstawiciele

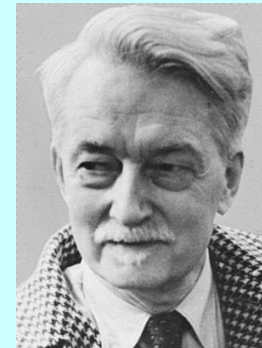
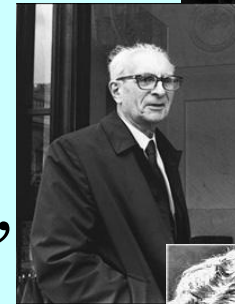

3

- ❖ katolicki (przedstawiciele: Karol Wojtyła, Józef Tischner),

- ❖ egzystencjalistyczny (Jean Paul Sartre),
- ❖ strukturalistyczny (Claude Levi-Strauss),
- ❖ otwarty (Emmanuel Mounier),
- ❖ neotomistyczny (Jacques Maritain).

Personalizm

4

Współcześnie „za personalizm uważa się każdą doktrynę filozoficzną, która uznaje człowieka za byt niedający się zredukować do układu zależności fizycznych, biologicznych ekonomicznych, kulturowych czy historycznych, lecz przyznaje mu zdolność wykraczania poza wszelkie ogólne struktury. Ta władza właśnie decyduje o tym, że człowiek jest osobą [...], mająca możliwość autonomicznego i wolnego decydowania”.

A. Miś, Filozofia współczesna, główne nurty, Warszawa 2006, s.173.

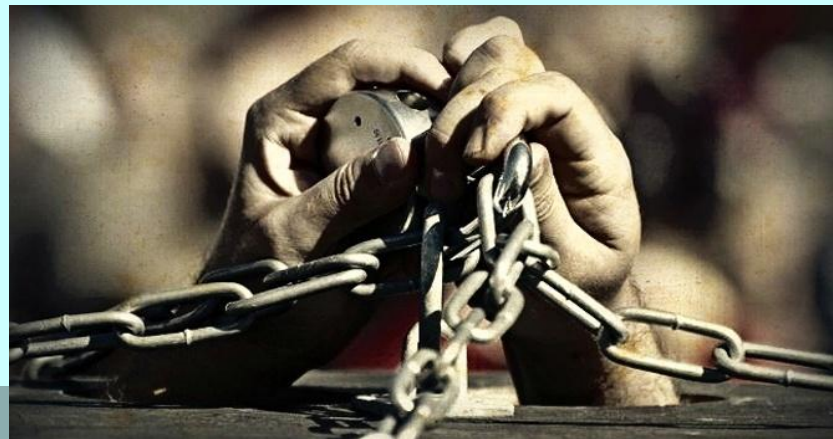

Personalizm

5

Za twórcę personalizmu na terenie współczesnej filozofii uznaje się Emmanuela Mouniera (1905-1950).

Celem personalizmu jest respektowanie człowieka jako osoby oraz promowanie życia godnego ludzkiej natury poprzez ukazanie niezwykłości człowieka i jego odpowiedzialności wobec natury, społeczeństwa i historii.

Personalizm – ujęcie człowieka

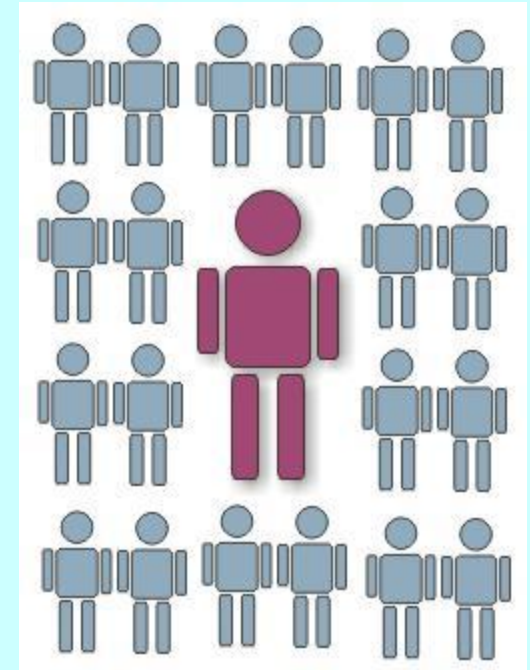
6

Próba określenia człowieka jest dla personalistów zagadnieniem podstawowym. Jest on wg nich bytem dynamicznym, który nieustannie się staje i realizuje poprzez działanie, niewyraźnym i nieuchwytnym w ramach jakiejś określonej definicji. Można jednak określić płaszczyzny, na których egzystuje jako stworzenie, w którym spotykają się dwie nieskończoności jednostka i osoba.

Z jednej strony człowiek jako **jednostka** jest:

- ❖ bytem fizycznym i gatunkowym, egzemplarzem, przejawem przyrodniczego gatunku, częścią świata materialnego (J. Maritain);
- ❖ istotą przeznaczoną do życia w społeczeństwie (G. Marcel);
- ❖ istotą podlegającą prawom przyrody i swojej własnej fizyczności (K. Wojtyła);
- ❖ skończonym elementem przyrodniczym (S. Kierkegaard).

Jednostka – aspekt materialny człowieka

8

- ❖ „Dzisiaj (...) nowe zdobycze nauki każą nam uznać, że teoria ewolucji jest czymś więcej niż hipotezą.”

Jan Paweł II, Magisterium Kościoła wobec ewolucji. Przesłanie Ojca Świętego do członków Papieskiej Akademii Nauk.

- ❖ „Ewolucja w naturze nie jest sprzeczna z kreacjonizmem, bo wymaga stworzenia istot, które ewoluują.”

Franciszek, Przemówienie w Papieskiej Akademii Nauk.

Jednostka – aspekt materialny człowieka

9

„Dla mnie osobiście ewolucja jest pięknym, fascynującym procesem, zresztą ewolucja biologiczna jest tylko małym włóknom ewolucji kosmicznej. Pierwsze pierwiastki chemiczne – hel i wodór – powstały w pierwszych dwóch – trzech minutach po Wielkim Wybuchu, potem inne pierwiastki powstawały w reakcjach jądrowych we wnętrzach gwiazd. Aby powstał węgiel, potrzebne są trzy, cztery pokolenia gwiazd. Atomy węgla, z których zbudowane jest nasze ciało, wchodziły w skład kilku gwiazd. Czyli korzenie naszej ewolucji sięgają bardzo, bardzo głęboko, a jeśli lubimy biblijny język, to możemy powiedzieć, że jesteśmy z prochu Wszechświata. Czy można sobie wyobrazić piękniejsze pochodzenie?”

Ks. Michał Heller - światowej sławy kosmolog, autor wielu książek i publikacji naukowych, laureat Nagrody Templetona, Jesteśmy z prochu Wszechświata

Jednostka – aspekt materialny człowieka

10

Inteligentny projekt - (ang. theory of intelligent design, określana często skrótem ID – intelligent design) jest to koncepcja, która utrzymuje, że wyjaśnieniem dla pewnych cech Wszechświata i żywych organizmów jest siła sprawcza - "inteligentna przyczyna", a nie działające samoistnie niesterowane procesy przyrodnicze, takie jak dobór naturalny i samoczynna ewolucja.

Z drugiej zaś strony jest **osoba**:

- ❖ jako byt duchowy i intelektualny, który cechuje wolność i godność, który przekracza świat przyrodniczy i kulturowy (J. Maritain);
- ❖ niepowtarzalną, wolną i niezależną wobec tego, co go otacza (G. Marcel);
- ❖ określającą rzeczywistość istniejącą poza nim dzięki swojemu wnętrzu (K. Wojtyła);
- ❖ będącą nieskończonym wszechświatem natury duchowej (S. Kierkegaard).

Osoba – aspekt duchowy człowieka

12

„Człowiek stworzony na obraz Boży jest istotą złożoną z duszy i ciała, istotą, która z jednej strony należy do świata zewnętrznego, z drugiej zaś jest w stosunku do niego transcendentna. Jako istota złożona zarówno z ciała, jak i z duszy — jest on osobą.”

„(...) człowiek jest duszą ucieleśnioną, albo — mówiąc inaczej — ciałem obdarzonym nieśmiertelną duszą.”

Osoba – aspekt duchowy człowieka

13

„Nie jesteśmy przypadkowym i pozbawionym znaczenia produktem ewolucji. Każdy z nas jest owocem zamysłu Bożego. Każdy z nas jest chciany, każdy miłowany, każdy niezbędny.”

Benedykt XVI, Homilia wygłoszona podczas inauguracji pontyfikatu.

Trzy wymiary osoby ludzkiej - personalizm

14

Pierwszy z tych wymiarów duchowych to wymiar **wertykalny**, który oznacza zdolność osoby do wznoszenia się ponad siebie ku ostatecznej rzeczywistości, która stoi u podstaw wszelkiego bytu i której poznanie osiągalne jest jedynie dla świata osób. Ten pierwszy wymiar oznacza zdolność człowieka do spotkania z Bogiem, czyli z tą Osobą, od której pochodzi cała rzeczywistość.

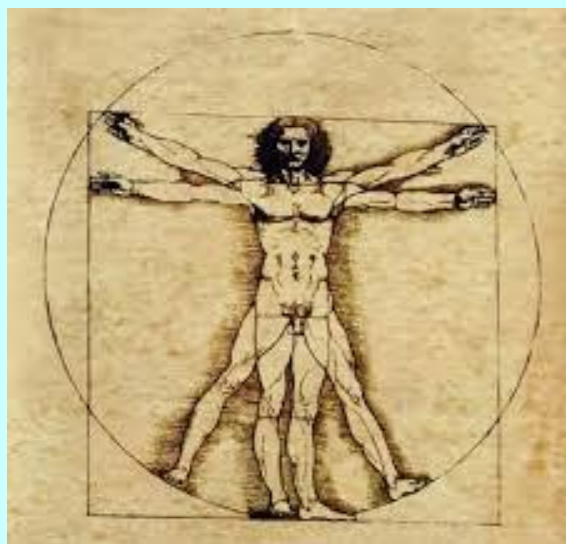

Trzy wymiary osoby ludzkiej - personalizm

15

Wymiar drugi to wymiar **oddolny**, który wskazuje na to, że człowiek jako osoba, jest bytem wcielonym, czyli mającym wspólne elementy ze światem materii i cielesności. Ten wymiar oznacza zdolność człowieka do spotkania z samym sobą i ze światem bytów materialnych.

Trzy wymiary osoby ludzkiej - personalizm

16

Wymiar trzeci osoby realizuje się w kierunku **horyzontalnym**, a to oznacza, że człowiek jest zdolny do spotkania z innymi ludźmi na sposób osobowy, czyli taki, który umożliwia tworzenie wspólnoty, a nie tłumu czy stada, jak ma to miejsce w świecie zwierząt.

Trzy wymiary osoby ludzkiej - personalizm

17

Te wyżej wymienione podstawowe wymiary człowieka jako osoby można określić **jako powołanie, wcielenie i wspólnotę**. Dojrzała osoba jest zdolna do autorefleksji i medytacji, dzięki której może odkryć swoje powołanie, a zatem swój niepowtarzalny sposób istnienia i specyficzną dla siebie postawę wobec całej rzeczywistości. Może też przemieniać otaczający świat dzięki swemu istnieniu cielesnemu, bo ono umożliwia człowiekowi podejmowanie aktywności i angażowanie się w przemianę tej Ziemi. **Dojrzała osoba** jest ponadto w stanie **stawać się świadomym i dobrowolnym darem dla innych osób, przezwyciężając egoizm i współtworząc wspólnotę**.

Personalizm

18

Takie stanowisko prowadzi do następujących tez:

- ❖ człowiek jest celem sam w sobie;
- ❖ osoba ludzka jest niezależna od praw i dyspozycji innych jednostek, w swoim postępowaniu może kierować się własną wolą. Prawa osoby są uprzednie wobec wszelkiego ustawodawstwa stanowionego przez organizmy państwowe;
- ❖ wszyscy ludzie są równi z natury;
- ❖ wszyscy ludzie posiadają tę samą godność;
- ❖ osoba ludzka jest skierowana ku transcendencji;
- ❖ osoba jest bytem indywidualnym (jest w swojej zwartości wyodrębniona od wszystkich rzeczy w świecie i od wszystkich innych osób).

Zagadnienie osoby w myśli Jana Pawła II

19

- ❖ Twórczość filozoficzna Jana Pawła II zmierzała do odpowiedzi na pytanie, kim jest człowiek, jak działa i w jaki sposób powinien urzeczywistniać swoje ludzkie powołanie.
- ❖ Dążył do integralnego ujęcia i zrozumienia rzeczywistości człowieka w całej jej złożoności, bogactwie i oryginalności.
- ❖ Sformułował antropologię jako filozofię osoby oraz związaną z nią etykę (filozofię moralności).
- ❖ Podstawowym źródłem refleksji filozoficznej Jana Pawła II było doświadczenie człowieka: bezpośrednie, przedmiotowe, rozumiejące. Człowiek może doświadczać siebie, swego wnętrza, dzięki refleksji towarzyszącej każdemu działaniu (czynowi). Refleksyjna analiza ludzkiego działania, doświadczenie rozumiejące, prowadzi do odkrycia podmiotu – sprawcy działania i tego, kto przeżywa swoją podmiotowość – a więc do odkrycia osoby.

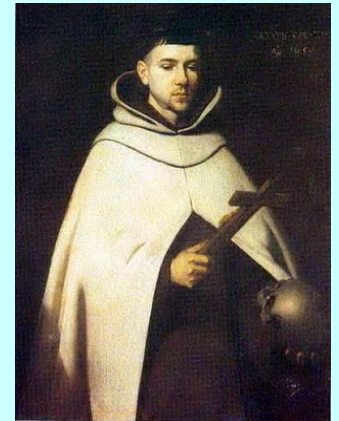
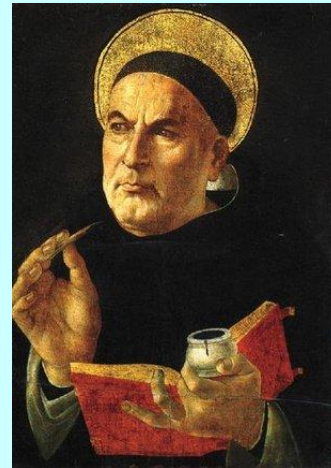
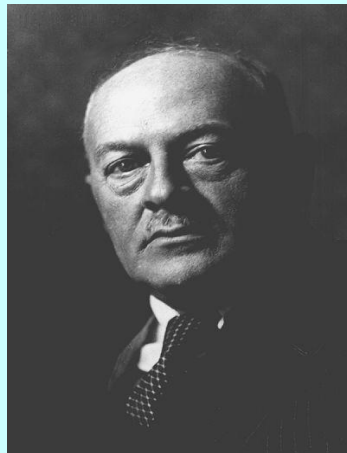
Zagadnienie osoby w myśli Jana Pawła II

20

Myśl Jana Pawła II o człowieku kształtowała się pod wpływem trzech głównych myślicieli:

- ❖ św. Jana od Krzyża,
- ❖ św. Tomasza z Akwinu,
- ❖ Maksa Schelera.

Zagadnienie osoby w myśli Jana Pawła II

Myśl św. Jana od Krzyża dała podstawy tzw. antropologii adekwatnej według której ***osnową ludzkiego bytu jest ludzkie wnętrze***, które jest tak jak cała rzeczywistość zakorzenione w Bogu. Za św. Janem papież powtarza, że człowiek jest *homo religiosus*, a odniesienie do *sacrum* stanowi właściwy ***grunt czynu etycznego i zaangażowania***.

Zagadnienie osoby w myśli Jana Pawła II

22

Dzięki tomizmowi następuje poszerzenie problematyki człowieka w ujęciu Karola Wojtyły o filozofię istnienia i zaufanie do doświadczenia i rozumu. Dzięki temu teoria osoby ludzkiej staje się **ontologią osoby ludzkiej zawierającą opis jej istoty i istnienia**. Za św. Tomaszem ukazuje również związek dobra i zła z czynem i osobą, potwierdzając jednocześnie, że człowiek mimo tego, że jest zdolny czynić dobro i zło, to jest istotą ukierunkowaną na dobro i spełnia się **czyniąc dobro**.

Zagadnienie osoby w myśli Jana Pawła II

Pod wpływem Maksa Schelera rozwija natomiast koncepcję doświadczenia etycznego jako przeżycia dobra i zła moralnego. Rezultatem tego wpływu jest także obranie metody fenomenologicznej połączonej z ontologią. Wyrazem tego jest książka *Osoba i czyn*, która jest kluczem interpretacyjnym do zrozumienia nauczania Jana Pawła II na temat osoby ludzkiej.

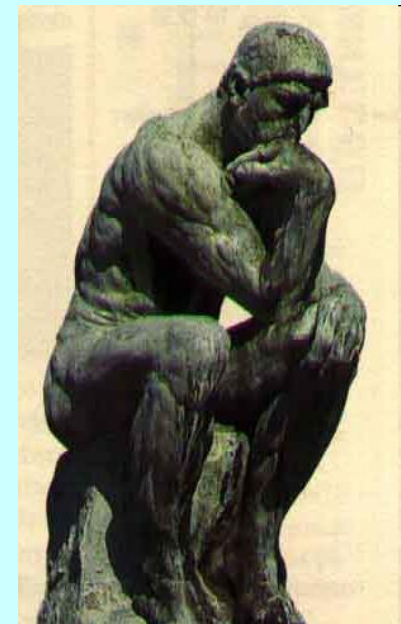
Zagadnienie osoby w myśli Jana Pawła II

24

W procesie refleksji filozoficznej opartej na doświadczeniu człowieka dostrzegał trzy wzajemnie przenikające się etapy:

- ❖ doświadczenie;
- ❖ zrozumienie;
- ❖ interpretowanie i wyjaśnianie.

Zagadnienie osoby w myśli Jana Pawła II

25

W toku analiz Jan Paweł II uwzględniał i aspekt bytowy i świadomościowy, a wykazując ich spójność, zawsze respektował pierwszeństwo horyzontu bytu przed horyzontem świadomości. Świadomość istnieje dlatego, że istnieje obiektywna rzeczywistość, z którą podmiot wchodzi w kontakt poznawczy. Połączenie aspektu bytu i aspektu świadomości było możliwe, ponieważ papież inaczej niż zwolennicy filozofii podmiotu rozumiał świadomość. Odmawiał jej cechy absolutności i intencjonalności. Dzięki temu jego antropologia, a następnie etyka są integralnym ujęciem istniejącej realnie rzeczywistości człowieka, który działając moralnie, realizuje realne dobro.

Jego filozofia jest próbą przekroczenia opozycji idealizm – realizm, subiektywizm – obiektywizm, a przez to wewnętrznego rozbicia podmiotu. **Jest integralnym ujęciem prawdy o człowieku.**

Zagadnienie osoby w myśli Jana Pawła II

26

Punktem wyjścia antropologii filozoficznej Jana Pawła II jest całościowe doświadczenie człowieka, zwłaszcza doświadczenie wewnętrzne, którego bezpośrednim przedmiotem jest specyficznie ludzkie wydarzenie: człowiek działa, czyli spełnia czyn świadomy i wolny (czyn moralny). Człowiek dzięki swym wewnętrznym przeżyciom, samowiedzy i samoświadomości jest **„świadkiem siebie”**, swego wnętrza, swego człowieczeństwa i swojej osoby. Swoją antropologię określił jako **„studium czynu, który ujawnia osobę: studium osoby przez czyn”**.

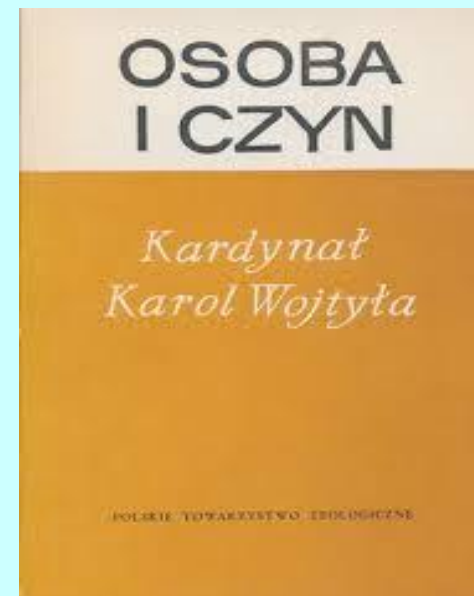

Zagadnienie osoby w myśli Jana Pawła II

27

Koncepcja osoby, która w dojrzałej formie pojawi się w nauczaniu Jana Pawła II, zawarta jest zasadniczo w dziele *Osoba i czyn* (1969).

Zagadnienie osoby w myśli Jana Pawła II

28

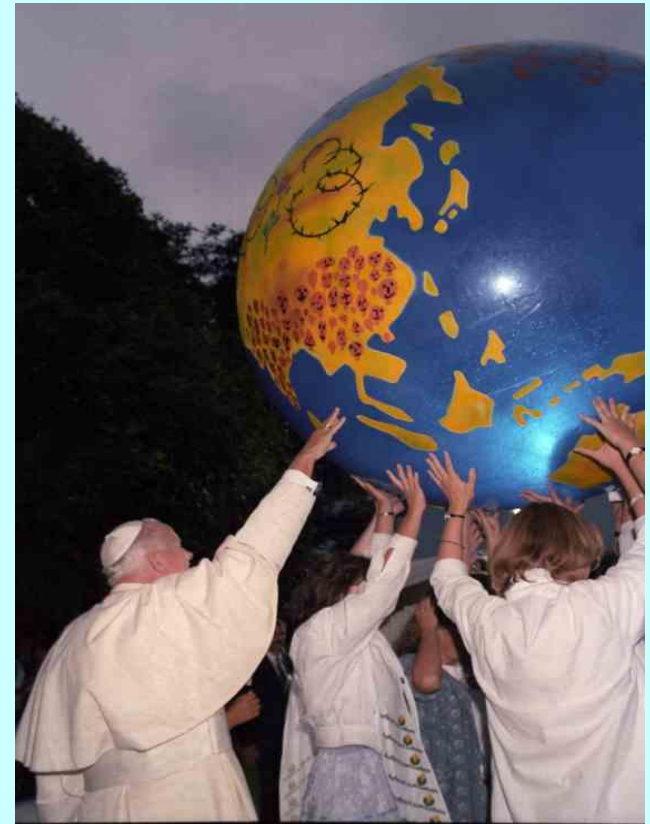
- ❖ Człowiek nie tylko świadomie działa, lecz jest także świadomy siebie, czyli tego, kto działa. Posiada świadomość czynu i świadomość osoby oraz ich wzajemnej korelacji.
- ❖ Świadomość pełni w człowieku dwie funkcje: poznawczą, dzięki której tzw. refleksja towarzysząca odzwierciedla każdy czyn (funkcja refleksyjna).
- ❖ Druga funkcja pozwala oglądać czyny i ich związek z własnym „ja”. Polega to na „upodmiotowieniu”, „uwewnętrznieniu”, „subiektywizacji” tego, co przedmiotowe, czyli przeżywanie własnej sprawczości czynu (funkcja refleksywna).
- ❖ Samowiedza wciela świadomość w całość realnej osoby. Świadomość świadczy o byciu osobą i o jej wymiarze duchowym (transcendencja osoby w czynie), dotyczy tej sfery dynamizmu osobowego, w której człowiek najwłaściwiej się urzeczywistnia – sfery działań osobowych.

Zagadnienie osoby w myśli Jana Pawła II

29

Doświadczenie ujawnia w człowieku dwie formy dynamizmu. Pierwsza forma to czyn. Człowiek przeżywa swój czyn jako działanie, przyczynowo związane z własnym „ja”. Druga – to „dzianie się” (uczynnienie), „coś dzieje się w człowieku”, czyli dynamizm bez udziału świadomej sprawczości. Natura unaocznia się wyłącznie w uczynnieniach podmiotu. Byt osobowy jako ten, który istnieje, posiada zatem naturę i działa w syntezie ze swoją ludzką naturą.

Zagadnienie osoby w myśli Jana Pawła II

30

Jan Paweł II uznaje klasyczną definicję osoby Boecjusza za trafną, choć niewystarczającą, ponieważ podkreśla ona indywidualność osoby ludzkiej.

Według klasycznej definicji Boecjusza - ***jest to niepodzielna (jednostkowa) substancja natury rozumnej (łac.) naturae rationalis individua substantia.***

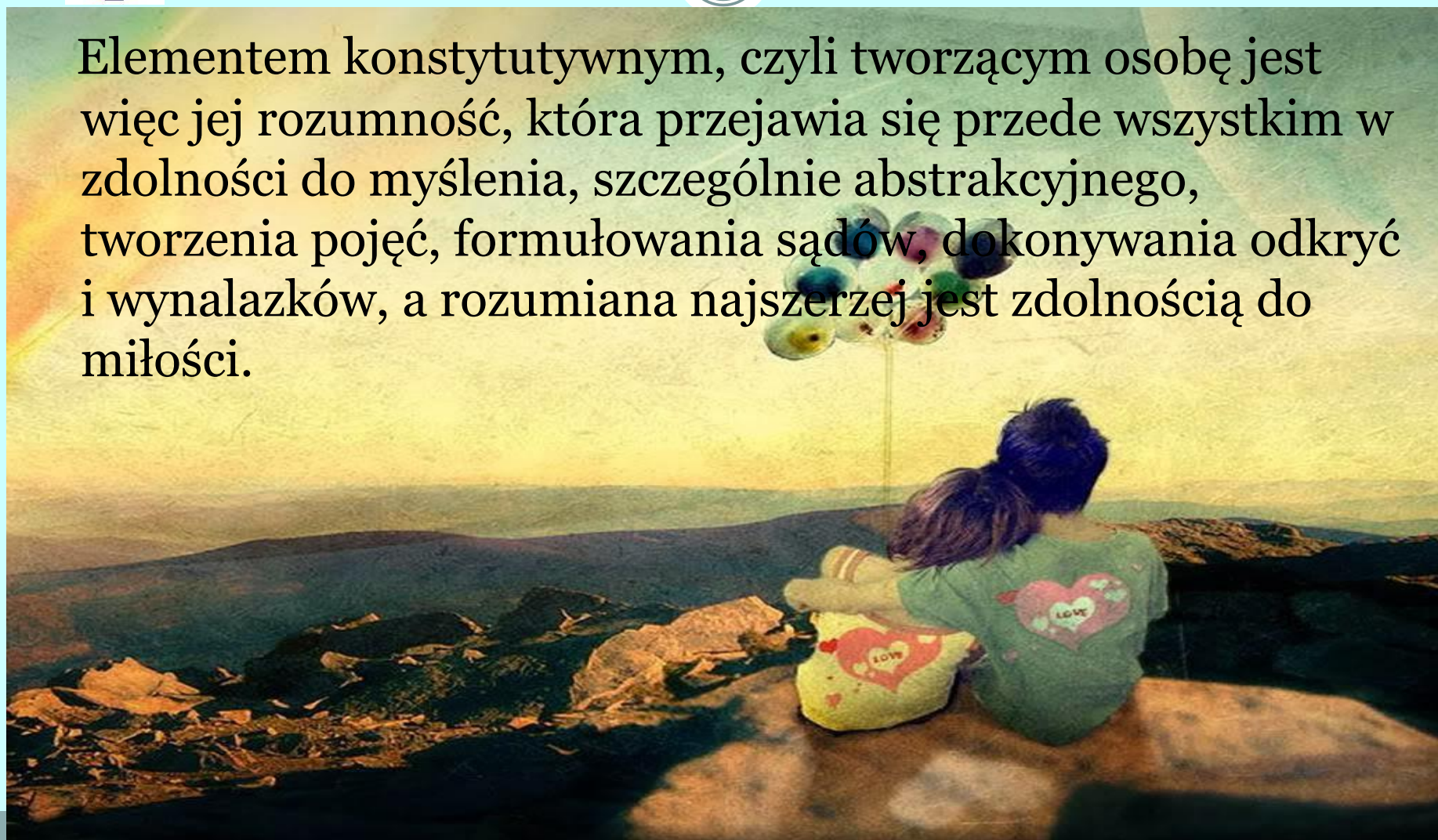

Zagadnienie osoby w myśli Jana Pawła II

31

Elementem konstytutywnym, czyli tworzącym osobę jest więc jej rozumność, która przejawia się przede wszystkim w zdolności do myślenia, szczególnie abstrakcyjnego, tworzenia pojęć, formułowania sądów, dokonywania odkryć i wynalazków, a rozumiana najszerzej jest zdolnością do miłości.

Zagadnienie osoby w myśli Jana Pawła II

32

- ❖ Naturę rozumiał jako podstawową właściwość podmiotu działającego (istotę), czyli „całe człowieczeństwo” ujęte dynamicznie, jako podstawę całego dynamizmu właściwego człowiekowi.
- ❖ Osoba to nie jest tylko »jednostkowe człowieczeństwo«. Jest to natomiast właściwy (wśród jestestw widzialnego świata) tylko człowieczeństwu sposób jednostkowego bytowania. Ów sposób bytowania pochodzi stąd, że właściwe człowieczeństwu istnienie jednostkowe jest istnieniem osobowym.
- ❖ Człowieczeństwo, natura ludzka wyposażone jest takimi właściwościami, które pozwalają konkretnemu człowiekowi być osobą: bytować i działać jako osoba”.

Zagadnienie osoby w myśli Jana Pawła II

33

Osoba - (łac. *persona*: maska w teatrze, charakter, osobistość; gr. *prosopon*: twarz, oblicze) – w sensie metafizycznym substancja, która istnieje sama przez się, natura rozumna, konkretna i zarazem doskonała, tzn. taka, której w porządku rozumnej bytowości niczego nie brakuje. Wymienia się różne właściwości osoby: **zdolność do intelektualnego poznania, zdolność do miłości, wolność, podmiotowość wobec praw, godność, zupełność.**

Trzy pierwsze cechy podkreślają rozumną naturę osoby, charakteryzują jej odrębność i transcendentność w stosunku do całej natury, trzy następne określają stosunek osoby do innych osób, do społeczności, określają osobę jako byt społeczny.

Treść hasła pochodzi z publikacji *Wielka Encyklopedia Nauczania Jana Pawła II*, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2014
Autor hasła: Leszek ŁYSIEN

Zagadnienie osoby w myśli Jana Pawła II

34

Refleksja nad istotą ludzką jako osobą ukazuje jej **nieredukowalność do świata natury** oraz jej niepowtarzalność. W dziele *Osoba i czyn* zostaje ukazana różnica, jaka istnieje w jednym i tym samym człowieku między naturą a osobą.

Zagadnienie osoby w myśli Jana Pawła II

35

Osoba versus natura (metafizyka i fenomenologia)

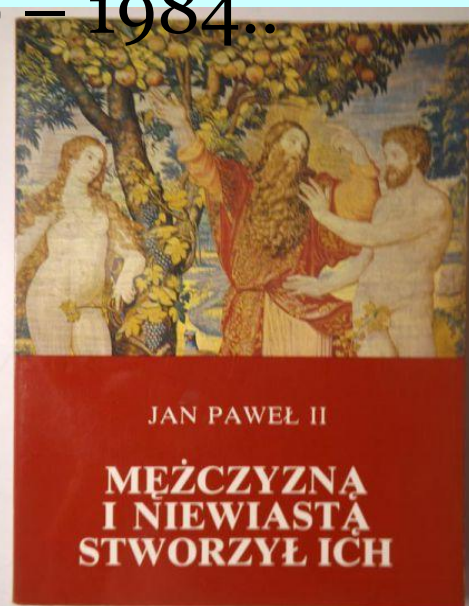
Osoba Ludzka	Natura ludzka
Transcendencja	Integracja
Świadomość refleksywna	Świadomość refleksyjna
Duchowość (Wola, rozum)	Somatyka, Psychika (emotywność, procesy intelektualne)
Osoba Samoopanowanie, samoposiadanie	Podmiot Bycie poddanym, bycie posiadanym
Aktywność	Bierność
Sprawczość czynu (działanie świadome, wolna wola)	Dzianie się w człowieku, odczuwanie
Wolność	Determinizm

Zagadnienie osoby w myśli Jana Pawła II

36

Pogłębioną refleksję dotyczącą osoby ludzkiej znajdujemy w nauczaniu zawartym w *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Odkupienie ciała a sakramentalność małżeństwa*. Cykl katechez środowowych wygłoszonych w latach 1979 – 1984..

Teologia ciała – cielesność po chrześcijańsku

37

Refleksja nad fenomenem ludzkiej cielesności w świetle Objawienia na płaszczyźnie filozoficznej, teologicznej, a zwłaszcza biblijnej prowadzącej do ukazania relacji między mężczyzną i kobietą nie w oparciu o zakazy, ale jako wartość pozytywną (coś pięknego i dobrego – ujęcie pozytywne).

Teologia ciała – cielesność po chrześcijańsku

38

(...) jeśli teologia ciała Jana Pawła II zostanie potraktowana tak poważnie, jak na to zasługuje, może się okazać przełomowym momentem w wypędzeniu z katolickiej teologii moralnej manichejskiego demona wraz z jego deprecjonowaniem płciowości człowieka.

George Weigel

Teologia ciała – cielesność po chrześcijańsku

39

Papież przypomina, że płciowość i seksualność człowieka same w sobie nie są złe.

Bóg stworzył człowieka – mężczyznę i kobietę **dobrymi** i im błogosławił: ***Bądźcie płodni i rozmnażajcie się (...)***

Rdz 1, 28

Teologia ciała – cielesność po chrześcijańsku

40

Nauczanie Jana Pawła II o cielesności człowieka rodzi się z zachwytu nad jego pięknem i rangą. Człowiek i ciało ludzkie zostały odkupione przez Chrystusa. Nie dostrzegał żadnego zagrożenia dla wiary w zainteresowaniu człowiekiem i jego ciałem, podkreślał, że centrum wiary jest misterium

Wcielenia, poprzez które Bóg objawia człowiekowi jego wartość i godność jego ciała. Papież nie koncentrował się wyłącznie na wskazaniu piękna ludzkiego ciała w sensie estetycznym. Pojmował ciało w kontekście całej prawdy o osobie. Nauczał, że patrząc na człowieka *czystym sercem* (Mt 5, 8; 1 Tm 1, 5) możemy dostrzec obecne w nim piękno.

Teologia ciała – cielesność po chrześcijańsku

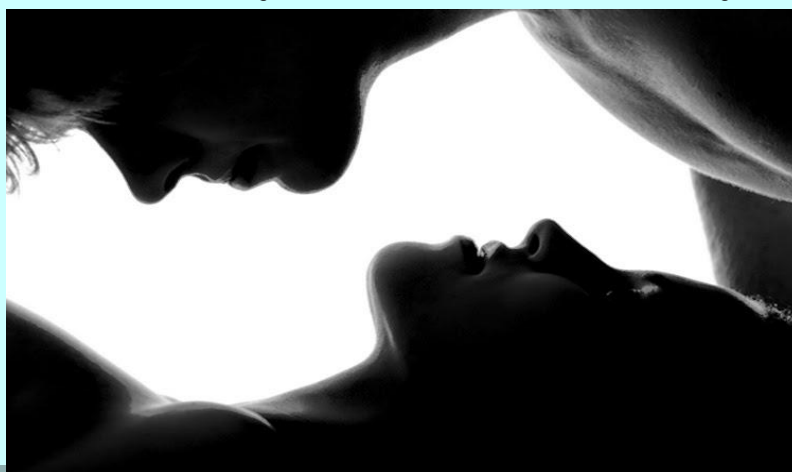
Osoba ludzka (...) nawiązuje kontakt z resztą bytów właśnie przez swoje wnętrze, a cały kontakt "przyrodniczy", który przysługuje jej również - posiada bowiem ciało i nawet poniekąd "jest ciałem" - oraz kontakt zmysłowy, na podobieństwo zwierząt, nie stanowią charakterystycznych dla niej dróg łączności ze światem. Łączność osoby ludzkiej ze światem zaczyna się wprowadzić na gruncie "przyrodniczym" i zmysłowym, ale kształtuje się w sposób człowiekowi właściwy dopiero w orbicie życia wewnętrznego.

Teologia ciała – cielesność po chrześcijańsku

42

Bóg od początku zadał człowiekowi miłość. Seksualność człowieka wyrażona w małżeństwie jest jej naturalnym podkreśleniem, ale nie celem. Celem jest bycie *jednym ciałem*. Miłość małżonków ma być *piękną miłością*, która nie jest *samym seksem traktowanym jako zaspokajanie pożądliwości poprzez używanie siebie i swoich ciał*, ale jest *komunią osób* w pięknie cielesnym oraz duchowym.

Teologia ciała – cielesność po chrześcijańsku

43

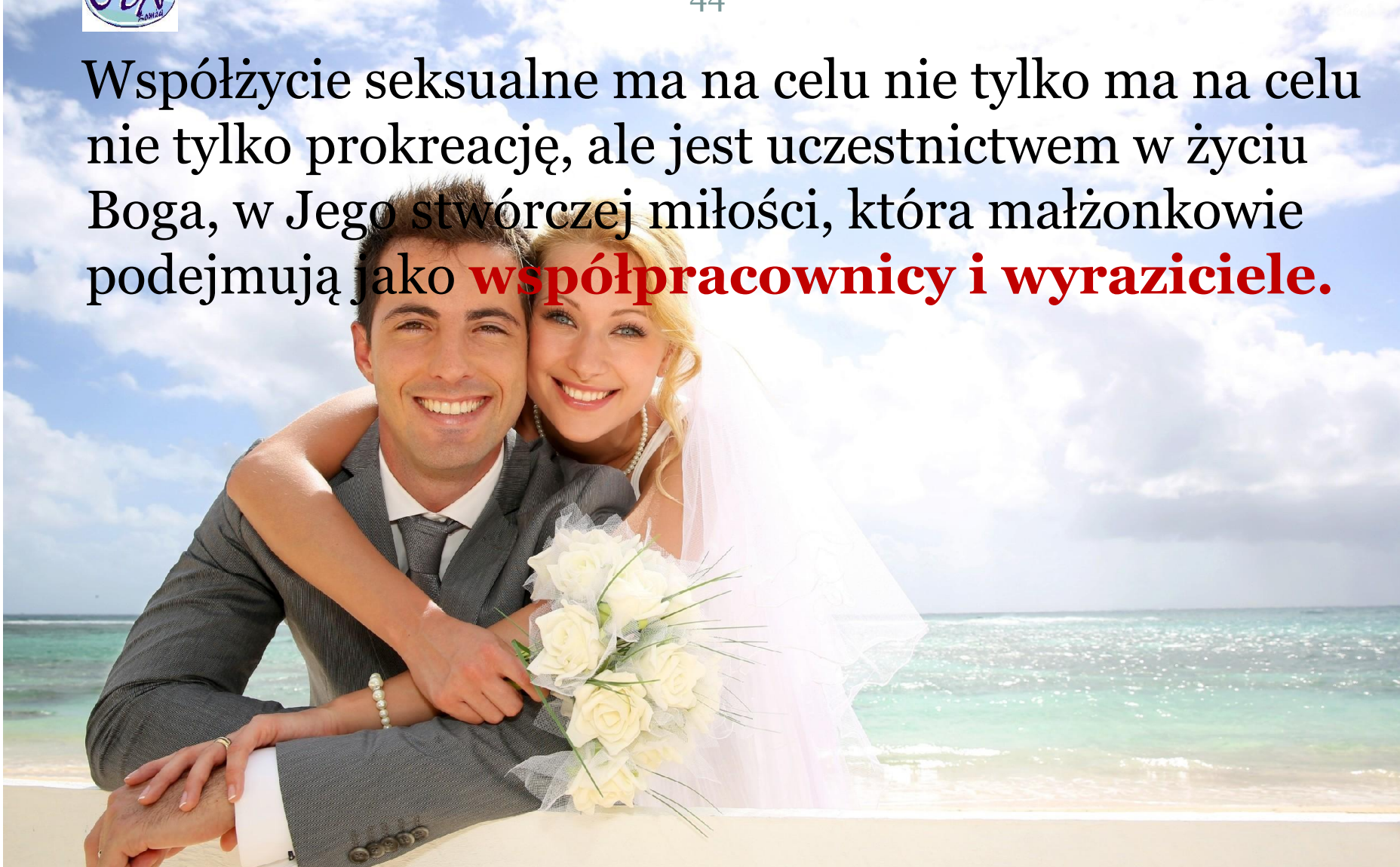
Ciało ludzkie nie jest tylko somatycznym podłożem reakcji seksualnych, ale też (...) *środkiem wyrazu dla całego człowieka, dla osoby, która przez »mowę ciała« wypowiada siebie.* Ma to doniosłe znaczenie w relacjach mężczyzny i kobiety. Poprzez ciało człowiek nie tylko objawia swoje intencje i pragnienia, ale powinien realizować *odwieczny plan Miłości.*

Teologia ciała – cielesność po chrześcijańsku

Współżycie seksualne ma na celu nie tylko ma na celu nie tylko prokreację, ale jest uczestnictwem w życiu Boga, w Jego stwórczej miłości, która małżonkowie podejmują jako **współpracownicy i wyraziciele.**

Teologia ciała – cielesność po chrześcijańsku

45

Tajemnica człowieka wyjaśnia się naprawdę w tajemnicy Słowa Wcielonego. (...) Chrystus (...) objawia w pełni człowieka samemu człowiekowi i okazuje mu najwyższe jego powołanie.

Jan Paweł II, Mężczyzną i niewiastą stworzył ich Małżonkowie, będąc dla siebie nawzajem darem, stają się *jednym ciałem* i *komunią osób* uczestnicząc zarazem w porządku samej miłości Boga, w jej stwórczym działaniu.

„Człowiek jest sam – to znaczy: poprzez swoje człowieczeństwo przez to, kim jest, jest zarazem ukonstytuowany w jedynej i niepowtarzalnej relacji do samego Boga”

(MN 23)

Pierwotna samotność

47

„Człowiek jest sam, jest bowiem «inny» w stosunku do widzialnego świata, do świata istot żyjących”.
Samotność jest dla nas stanem naturalnym. Wynika to stąd, że jesteśmy inni od całości stworzenia. Świat, który nas otacza, nie jest w stanie nas nasycić. Gdyby nawet udało nam się osiąść wszystkie dobra tego świata, to i tak nasze serce potrzebowałoby czegoś więcej: w pewnym sensie nie jesteśmy z tego świata. Doświadczając samotności, każdy z nas dostrzega i uświadamia sobie, że jest inny niż cały świat stworzony.

Pierwotna samotność

48

- ❖ Inność, odrębność wobec zewnętrznego świata,
- ❖ Możliwość otwarcia się na Boga (rozum , wolna wola),
- ❖ Nadrzędność wobec świata „Człowiek może panować nad ziemią - bo tylko on – żadna inna z istot żyjących - jest zdolny ją *uprawiać*, przeobrażać stosownie do swych potrzeb (MN 25),
- ❖ Samotność, która sygnalizuje nam potrzebę wejścia w relację z innym człowiekiem, *otwarcie i oczekiwanie na komunę osób, (MN 32).*

Miłość – zasadą bytowania człowieka

49

- ❖ Koncepcja człowieka jako bytu osobowego i jego działań moralnych pozwoliła na wprowadzenie zasad dotyczących społecznego bytowania i działań społecznych.
- ❖ Człowiek ze swej natury bytuje i działa wspólnie z innymi i w takim bytowaniu osiąga dojrzałość osobową. Wspólnota jest wspólnotą osób (communio personarum).
- ❖ Podstawową zasadą wspólnotowego bytowania i działania jest norma personalistyczna, czyli powinność afirmacji godności osobowej wszystkich członków tworzących daną wspólnotę. Czynnikiem spajającym różne formy społeczności jest miłość rozumiana jako wzajemny dar.

Komunia - miłość

50

„Człowiek staje się odzwierciedleniem Boga nie tyle w akcie samotności, ile w akcie komunii” (MN 33).

„Miłość (...) jest nie tylko dążeniem, ale daleko bardziej jeszcze - spotykaniem się, jednoczeniem osób.”
(Miłość i odpowiedzialność, Lublin 1986, s. 88)

Norma personalistyczna

51

„Osoba jest takim dobrem, że właściwe i pełnowartościowe odniesienie do niej stanowi miłość”.

(Miłość i odpowiedzialność, Lublin 1986, s. 42).

Miłość, czyli afirmacja wartości innej osoby wyrażona czynem, który „istotowo jest darem”, jest najwyższym i najważniejszym aktem osoby ludzkiej, w której osoba wyraża się i równocześnie spełnia sens swego życia, realizuje swoje człowiecze powołanie, które jest wezwaniem do doskonałości przez miłość.

Ze względu na przechodni i nieprzechodni charakter czynu miłości (afirmacja) drugiego jest jednocześnie samodoskonaleniem się osoby. Stanowi także najdoskonalszy wyraz ludzkiej wolności – samostanowienia.

Miłość w ujęciu Jana Pawła II

52

Człowiek nie może żyć bez miłości. Człowiek pozostaje dla siebie istotą niezrozumiałą, jego życie jest pozbawione sensu, jeśli nie objawi mu się Miłość, jeśli nie spotka się z Miłością, jeśli jej nie dotknie i nie uczyni w jakiś sposób swoją, jeśli nie znajdzie w niej żywego uczestnictwa. I dlatego właśnie Chrystus-Odkupiciel, jak to już zostało powiedziane, „objawia w pełni człowieka samemu człowiekowi”. To jest ów — jeśli tak wolno się wyrazić — ludzki wymiar Tajemnicy Odkupienia. Człowiek odnajduje w nim swoją właściwą wielkość, godność i wartość swego człowieczeństwa. Człowiek zostaje w Tajemnicy Odkupienia na nowo potwierdzony, niejako wypowiedziany na nowo. Stworzony na nowo! „Nie ma już Żyda ani poganina, nie ma już niewolnika ani człowieka wolnego, nie ma mężczyzn ani kobiety, wszyscy bowiem jesteście kimś jednym w Chrystusie Jezusie” (Ga 3, 28). Człowiek, który chce zrozumieć siebie do końca — nie wedle jakichś tylko doraźnych, częściowych, czasem powierzchownych, a nawet pozornych kryteriów i miar swojej własnej istoty — musi ze swoim niepokojem, niepewnością, a także słabością i grzesznością, ze swoim życiem i śmiercią, przybliżyć się do Chrystusa. Musi niejako w Niego wejść z sobą samym, musi sobie „przyswoić”, zasymilować całą rzeczywistość Wcielenia i Odkupienia, aby siebie odnaleźć.

Jan Paweł II, *Redemptor hominis*, 10

Miłość w ujęciu Jana Pawła II

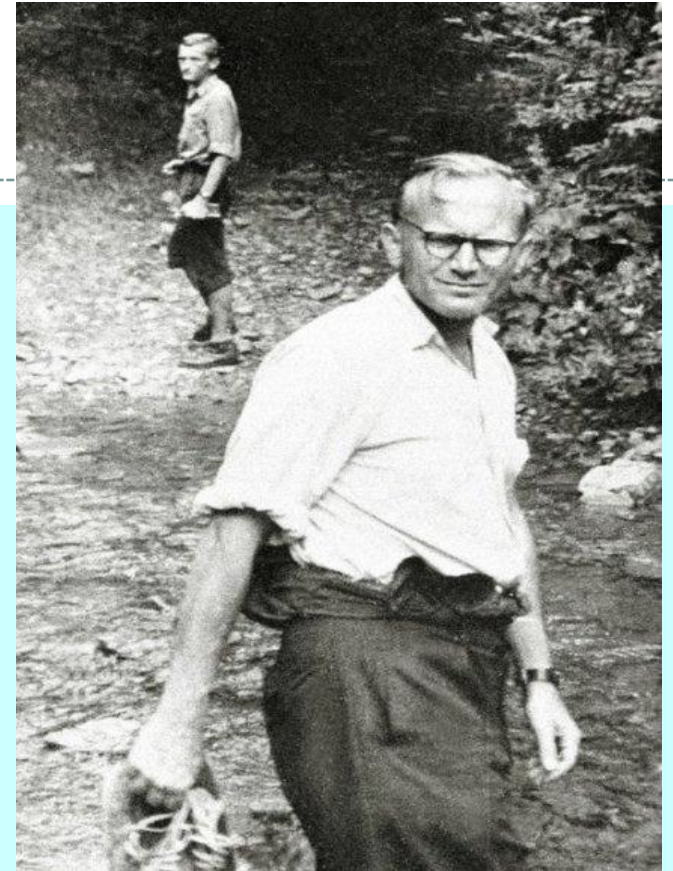
53

Problem **miłości** stanowi centralny problem papieskiej etyki. Etykę Jana Pawła II można określić jako **etykę miłości odpowiedzialnej**, co nadaje jej charakter personalistyczny. Akt miłości wprowadza nowe konkretne relacje między „ja” – „ty”, czyli nowe relacje międzyosobowe, których podmiot „ja” jest świadomym i wolnym sprawcą, a które wpływają także na **samodoskonalenie podmiotu i dokonują zmian w osobie obdarzonej miłością**.

**„(...) jedyny most
pomiedzy tobą i
bliźnim biegnie drogą
Boga”.**

A. De Saint-Exupery, Twierdza

Miłość a moralność

55

Wszystko odbywa się w **wolności, dlatego miłość pociąga za sobą odpowiedzialność**. Jest to odpowiedzialność wobec siebie za urzeczywistnianie siebie, wobec osoby drugiej za spowodowane w niej skutki moralne, a ostatecznie wobec osoby Boga. Wolność, powinność i odpowiedzialność stanowią ośnowę osobowego życia człowieka.

Transcendencja wolności i moralności, otwartość na inne osoby ludzkie wskazuje również na otwartość osoby ludzkiej wobec Absolutu ontycznego i moralnego. Religia i moralność łączy się z sobą głębokim węzłem.

Wolność

56

Wolność – (łac. *libertas*) – zarówno zasada życia społecznego, jak i postawa moralno-społeczna; integralny element natury ludzkiej; **zdolność i możliwość wyboru wartości i opowiedzenia się za nimi**. Wyraża się w życiu zgodnym z własnym sumieniem. Jest związana z prawdą i dobrem: wyrasta z prawdy i ukierunkowuje się ku dobru. Wolność nie jest tożsama z brakiem jakichkolwiek norm.

Treść hasła pochodzi z publikacji „Wielka Encyklopedia Nauczania Jana Pawła II”, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne Radom 2014 Autor hasła: ks. Sławomir NOWOSAD, Michał WYROSTKIEWICZ, Henryk SKOROWSKI

Wolność

57

Wolność nie jest jedynie wartością dla osoby, ale jej istotną właściwością i nieusuwalnym atrybutem, świadczącym o jej podmiotowości: *tkwi we wnętrzu człowieka, należy do **natury osoby ludzkiej** i jest jej znakiem rozpoznawczym.* Wolność wskazuje na jakościową odmiennność osoby od innych stworzeń, które są zdeterminowane prawami przyrody, instynktami itp. Źródłem wolności jest transcendentna godność osoby, czyli bycie obrazem Boga . Pełnię wolności osoba uzyskuje dzięki wyzwoleniu dokonanemu przez Chrystusa .

Wolność

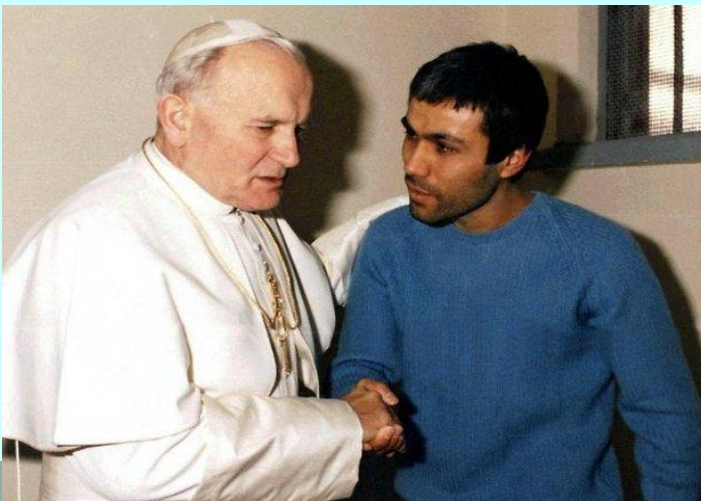
58

Dla Jana Pawła II człowiek jest istotą bytowo wolną. Oznacza to, że wolność jest nie tylko wartością należną człowiekowi, ale składowym elementem pojęcia **osoby**: *"Istota wolności tkwi we wnętrzu człowieka, należy do natury osoby ludzkiej i jest jej znakiem rozpoznawczym"*. Człowiekowi zatem, jako istocie ontologicznie wolnej, tzn. wolnej w najgłębszej swej istocie, musi z samej natury przysługiwać możliwość realizowania wolności i korzystania z niej w całokształcie życia codziennego.

Orędzie z okazji Światowego Dnia Pokoju 1981 r.

Człowiek

jest wielki nie przez to, co posiada, lecz przez to, kim jest; nie przez to, co ma, lecz przez to, czym dzieli się z innymi. [Manila, 18 lutego 1981]

*Jan Paweł II przebacza
swemu zamachowcowi!*

Wartość ludzkiego życia

60

„Zauważmy, że przykazanie: „Nie zabijaj” zawiera w sobie nie tylko zakaz. Ono wzywa nas do określonych postaw i zachowań pozytywnych.

Nie zabijaj, ale **chroń życie, chroń zdrowie, szanuj godność, ludzką każdego człowieka**, niezależnie od jego rasy czy religii, od poziomu inteligencji, stopnia świadomości czy wieku, zdrowia czy choroby.

Nie zabijaj, ale raczej przyjmij drugiego człowieka jako dar Boży – zwłaszcza jeśli jest to twoje własne dziecko.

Nie zabijaj, ale raczej staraj się pomóc twoim bliźnim, aby z radością przyjęli swoje dziecko – które po ludzku biorąc - uważają , że pojawiło się nie w porę”

Być czy mieć

61

Ludzka egzystencja nie może być więc dwojaka. Możemy żyć albo w perspektywie *mieć*, albo *być* (Marcel). Albo podążamy drogą doczesności, skupiając się na świecie rzeczy, albo też ukierunkowujemy swoją egzystencję w stronę *bycia*, a *być to znaczy kochać* (Mounier). Tylko dzięki miłości (norma personalistyczna) człowiek może odnieść się do drugiego człowieka jako osoby (Jan Paweł II).

Być czy mieć

62

„Droga bowiem, jaką wskazywał Chrystus, do tego prowadziła: ażeby "bardziej być"! Zawsze do tego prowadzą wskazania Ewangelii. W każdym bez wyjątku zawodzie czy powołaniu - wezwanie Chrystusa do tego prowadzi.

Wasze powołania i zawody są różne. Musicie dobrze rozważyć, w jakim stosunku - na każdej z tych dróg - pozostaje "bardziej być" do "więcej mieć". Ale nigdy samo "więcej mieć" nie może zwyciężyć. Bo wtedy człowiek może przegrać rzecz najcenniejszą: swoje człowieczeństwo, swoje sumienie, swoją godność. To wszystko, co stanowi też perspektywę "życia wiecznego".

Jan Paweł II, Przemówienie do młodzieży, Westerplatte, 12 czerwca 1987

Człowiek istotą społeczną

63

Uczestnictwo jest wymiarem osoby, jej właściwością i sposobem odniesienia do innych osób i dobra wspólnego. Jego istotą jest, że osoba działając razem z innymi spełnia siebie jako osoba.

... uczestnictwo jako właściwość osoby stanowi o tym, że działając ***wspólnie z innymi***, osoba spełnia czyn i ***spełnia w nim siebie***. Uczestnictwo stanowi więc o wartości personalistycznej wszelkiego współdziałania. Współdziałanie - a ściślej działanie wspólnie z innymi bez uczestnictwa pozbawia czyny osoby ich wartości personalistycznej.

Karol Wojtyła, Osoba i czyn.

Osoba ludzka – dar i zadanie

64

- ❖ Odkrycie prawdy obiektywnej o osobowej naturze człowieka dane w subiektywnym doświadczeniu prowadzi do przeżycia godności osobowej jako wartości ontycznej, którą człowiek posiada na mocy samego zaistnienia.
- ❖ Metafizyczne wyjaśnienie osobowego istnienia ludzkiego prowadzi do konieczności uznania jego pochodności od Absolutu osobowego, czyli Boga. Dzięki temu Jan Paweł II ujął istnienie człowieka osoby jako „dar i zadanie”. Na mocy analogii metafizycznej dopatrywał się w niej „obrazu Boga”. Wskazał otwartość osoby ludzkiej na perspektywę nadprzyrodzoną, w której człowiek „zdobył pełną świadomość swojej godności, swojego wyniesienia, transcendentnej wartości samego człowieczeństwa, sensu swego bytowania”.
- ❖ W okresie papieskim stworzył zarys tzw. antropologii adekwatnej, dopełniającej prawdę filozoficzną – perspektywą teologiczno-chrystologiczną.

Godność

65

Godność osoby ludzkiej – (łac. „*dignitas*” – godność, wartość osobista, zasługa, „*dignatio*” – godność, dostojęństwo) – pojęcie odzwierciedlające w swoim podstawowym znaczeniu powszechne przekonanie o szczególnym statusie istot ludzkich w stosunku do wszystkich innych bytów stworzonych.

Fundamentalna godność osoby ludzkiej jest wrodzona, właściwa wszystkim ludziom i niezbywalna.

Treść hasła pochodzi z publikacji „Wielka Encyklopedia Nauczania Jana Pawła II”, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne Radom 2014
Autor hasła: ks. Marian MACHINEK

Godność – co z niej wynika:

66

- ❖ prymat osoby przed społecznością, wynika z niego, że żaden człowiek nie może być nigdy wykorzystywany jako środek, nawet w imię dobrobytu i postępu całej wspólnoty,
- ❖ przekonanie, iż człowiek stanowi centrum każdego systemu prawnego,
- ❖ fundamentalny charakter godności osoby ludzkiej sprawia, iż pojęcie to można odnieść także do specyficznych działań człowieka. W tym kontekście Jan Paweł II mówi o godności ludzkiej pracy, a także o godności małżeństwa i ludzkiej prokreacji .

Godność – co z niej wynika:

67

- ❖ godność osoby jest uwarunkowana posiadaniem przez człowieka ludzkiej osobowej natury i musi być respektowana nawet wtedy, gdy ta natura jest zdefektowana lub upośledzona - wszyscy ludzie są obdarzeni taką samą godnością i posiadają taką samą podstawową wartość, niezależnie od przejściowych bądź też stałych przeszkód, uniemożliwiających im wykorzystanie zdolności umysłowych i fizycznych.

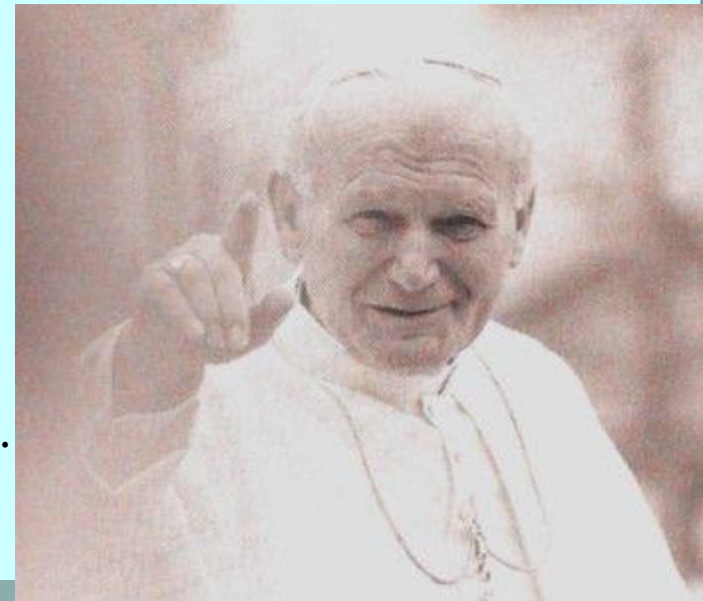
Prawda

68

„Człowiek jest stworzony na Boży obraz i podobieństwo. Dlatego właśnie całe ludzkie postępowanie poddane jest wymogom prawdy. Prawda jest dobrem, a kłamstwo, fałsz, zakłamanie jest złem.

Niewiele daje wolność mówienia, jeśli słowo wypowiedane nie jest wolne; jeśli jest spętane egocentryzmem, kłamstwem, podstępem, może nawet nienawiścią lub pogardą dla innych – dla tych na przykład, którzy różnią się narodowością religią albo poglądami. Niewielki więc będzie pożytek z mówienia i pisania, jeśli słowo będzie używane nie po to, aby szukać prawdy, wyrażać prawdę i dzielić się nią, ale tylko po to, by zwyciężać w dyskusji i obronić swoje – może właśnie błędne stanowisko.”

Olsztyn 06 czerwca 1991 r.

Prawda

69

W swej pierwszej encyklice *Redemptor hominis* (1979) Jan Paweł II zacytował słowa Chrystusa: „Poznacie prawdę, a prawda was wyzwoli”. Następnie dodał: „W słowach tych zawiera się podstawowe wymaganie i przestroga zarazem. Jest to wymaganie rzetelnego stosunku do prawdy jako warunek prawdziwej wolności. Jest to równocześnie przestroga przed jakąkolwiek pozorną wolnością, przed wolnością rozumianą powierzchownie, jednostronnie, bez wnikięcia w całą prawdę o człowieku i o świecie”.

Spośród rozpatrywanych problemów społecznych Jan Paweł II najwięcej uwagi poświęcił pracy. Widział w niej podstawowy wymiar ludzkiego bytowania.

Człowiek ma moralną powinność pracy i jest jej świadomym i wolnym podmiotem.

Praca jest dla człowieka a nie człowiek dla pracy. Służy ona *uczłowieczaniu* świata, tworzeniu warunków bytowania i kultury.

- ❖ Małżeństwo i rodzina – wspólnoty życia i miłości, wynikające z natury człowieka, jako mężczyzny i kobiety, stanowią najważniejsze, podstawowe i najbardziej powszechne wspólnoty ludzkie, które najpełniej tę naturę wyrażają i urzeczywistniają. Małżeństwo jest trwałym zjednoczeniem osobowym mężczyzny i kobiety, celem tego zjednoczenia jest miłość – dar wyrażający się we współżyciu, akceptującym możliwość rodzicielstwa.
- ❖ Rodzicielstwo – dar życia płynący z miłości – przekształca małżeństwo jako rzeczywistość międzyosobową w rodzinę. Rodzina stanowi naturalne środowisko umożliwiające urzeczywistnienie wszystkich wymiarów osobowego życia – rozwoju (wychowania) osoby ludzkiej.

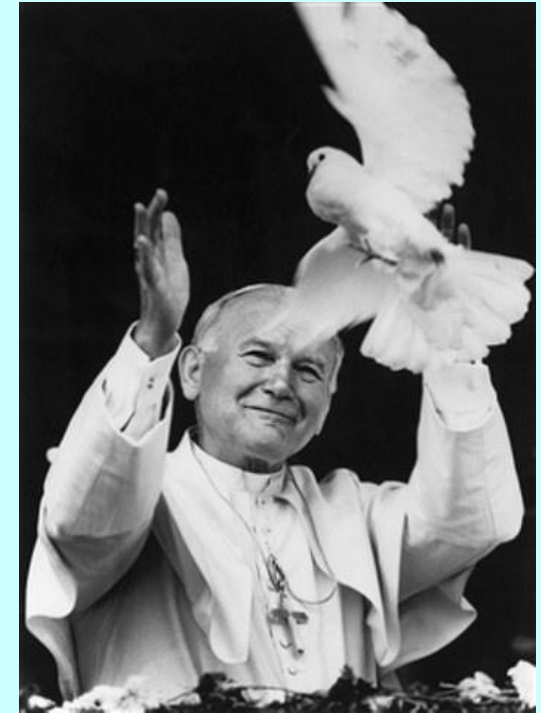

- ❖ Jan Paweł II podkreślał rolę narodu (rodzina rodzin) jako społeczności etniczno-kulturowej (naród jest „z kultury” i „dla kultury”) dla harmonijnego rozwoju człowieka. Akcentował prawo do istnienia i do suwerenności duchowej narodów.
- ❖ Wszystkie formy społeczności (polityczne, gospodarcze itp.) powinny być kształtowane na zasadzie uczestnictwa w człowieczeństwie człowieka. Dobro wspólne zaakceptowane i afirmujące godność osoby warunkuje i wyzwala w osobach działających wspólne uczestnictwo.

- ❖ Jan Paweł II akcentował konstytutywny związek kultury z człowiekiem, a dopiero pośrednio ze światem jego wytworów. Godność człowieka jako bytu osobowego (rozumnego, dynamicznego, twórczego) wyznacza mu centralne miejsce w naturze i w kulturze. Tylko człowiek jest twórcą kultury, tylko człowiek w niej się wyraża i w niej się potwierdza.
- ❖ **Człowiek jest podmiotem i celem kultury.** W związku z przechodnością równoczesną nieprzechodnością działań osobowych, człowiek tworząc dzieła kultury – tworzy siebie. Kultura jest właściwym sposobem istnienia i bytowania człowieka, jest tym, przez co człowiek staje się bardziej człowiekiem we wszystkich wymiarach. Jest podmiotem kultury materialnej i duchowej, dzieła kultury materialnej prowadzą do „uduchowienia” materii, a dzieła kultury duchowej świadczą o „materialności” ducha.

„Reasumując możemy powiedzieć, że postulowana tu odnowa kultury wymaga od wszystkich odważnego przyjęcia nowego stylu życia, którego wyrazem jest opieranie konkretnych decyzji — na płaszczyźnie osobistej, rodzinnej, społecznej i międzynarodowej — na właściwej skali wartości: na primacie „być” nad „mieć” i osoby nad rzeczą. Ten odnowiony styl życia domaga się także zmiany postawy — z obojętności na zainteresowanie drugim człowiekiem oraz z odrzucenia go na akceptację: inni ludzie nie są konkurentami, przed którymi trzeba się bronić, ale braćmi i siostrami, zasługującymi na solidarność i na miłość; wzbogacają nas samą swoją obecnością.”

Jan Paweł II, Evangelium vitae, 98

Działania skierowane na świat (naturę) powinny go ucłowieczać, budowanie więzi społecznych ma na celu ich humanizację. Dzięki swej osobowej naturze ludzkiej człowiek transcenduje kulturę – choć tworzy kulturę i kultura go tworzy, sam nie jest tworem kulturowym. Horyzont i transcendentny punkt kulturowych działań człowieka stanowią wartości absolutne: prawda, dobro, piękno i świętość.

Ich indywidualna i społeczna realizacja wyznacza podstawowe dziedziny duchowej kultury człowieka: nauka, moralność, sztuka i religia. Między tymi dziedzinami kultury zachodzi współzależność i wzajemne przenikanie.

Transcendentny wymiar człowieka wyrażający się w otwartości na pełną prawdę, dobro i piękno wskazuje na nieskończony wymiar człowieka, który osiąga Transcendencji – Boga.

Błąd antropologiczny

76

Jest to fałszywa koncepcja człowieka, która pociąga za sobą błędne zasady postępowania. Prowadzi w konsekwencji do kryzysu budowanej w ten sposób kultury. Błąd antropologiczny może polegać np. na zanegowaniu duchowej sfery człowieka, jego nadprzyrodzonej godności lub jego społecznej natury.

Błąd antropologiczny - przyczyna

77

Jeśli zapytamy dalej, skąd bierze się ta błędna koncepcja natury osoby i „podmiotowości” społeczeństwa, musimy odpowiedzieć, **że pierwszym jej źródłem jest ateizm**. Odpowiadając na wezwanie Boga, zawarte w samym istnieniu rzeczy, człowiek uświadamia sobie swą transcendentną godność. Każdy człowiek winien sam dać tę odpowiedź, która jest szczytem jego człowieczeństwa, i żaden mechanizm społeczny czy kolektywny podmiot nie może go zastąpić. Negacja Boga pozbawia osobę jej fundamentu, a w konsekwencji prowadzi do takiego ukształtowania porządku społecznego, w którym ignorowana jest godność i odpowiedzialność osoby.

Jan Paweł II, Centesimus annus, 13

- ❖ Filozofia Jana Pawła II nie jest poszukiwaniem tego, co nowe czy oryginalne, ale „tam, gdzie w grę wchodzi sprawa dobrego życia, naprawdę nowe bywa tylko to, co fałszywe”.
- ❖ Głównym źródłem i przedmiotem jego filozofii jest doświadczenie człowieka. Jan Paweł II nie buduje jednak wszechogarniającego systemu filozoficznego, ale skupia się na antropologii i etyce. W całej jego intelektualnej działalności, twórczości filozoficznej, teologicznej i literackiej widać głębokie pragnienie zrozumienia, kim jest człowiek. Nie narzuca jednak gotowego systemu czy własnej wizji człowieka, ale zaprasza do współmyślenia i do współodkrywania we własnym wnętrzu tego, o czym nam mówi.

„... drogi jesteś w moich
oczach, nabrałeś wartości i
Ja cię miłuję”.

Iz 43,4

Bibliografia:

79

Gałkowski J., *Podstawowy wymiar wychowania. Szkice o Jana Pawła II filozofii pracy*, Warszawa 1992.

Galarowicz J., *Imię własne człowieka. Klucz do myśli i nauczania Karola Wojtyły – Jana Pawła II*, Kraków 1996.

Wiśniewski R., *Polska filozofia powojenna*, Warszawa 2007.

***Powszechna Encyklopedia Filozofii t.9 (Se-Ż)*, Lublin 2008.**

Dziękuję za uwagę!

